

PAUL BOWLES

Esirgeyen Gökyüzü

Çeviri: Belkıs Dişbudak

PAUL BOWLES
ESİRGEYEN
GÖKYÜZÜ

Can Modern

The Sheltering Sky, Paul Bowles

© 1949, 1976, Paul Bowles

© 2019, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Bu kitabın Türkçe yayın hakları The Wylie Agency (UK) Ltd. aracılığıyla alınmıştır.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2019

2. basım: Ocak 2023, İstanbul

Bu kitabın 2. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Şirin Etik

Editör: Seçkin Selvi

Düzeltili: Burçak Başpınar

Mizanpaj: Atahan Sıralar

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: İmak Ofset Basım Yayın Tic. ve San. Ltd. Şti.

Akçaburgaz Mah.137.Sokak No:12

Esenyurt, İstanbul

Sertifika No: 45523

ISBN 978-975-07-3979-8

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25 Sarıyer/İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

PAUL BOWLES
ESİRGEYEN
GÖKYÜZÜ

ROMAN

İngilizce aslından çeviren

Belkıs Dışbudak

♥can

Paul Bowles'in Can Yayınları'ndaki diğer kitabı:

Yükseklerde, 1995

Yağsın Yağmur, 2018

PAUL BOWLES, 1910'da New York'ta dünyaya geldi. Küçük yaştan başlayarak müzik ve yazı alanındaki yeteneğini ortaya koydu. Öğrenimini Virginia Üniversitesi'nde tamamladıktan sonra 1930'larda birkaç kez Paris'e gitti. Paris'te Gertrude Stein'in edebiyat ve sanat çevresiyle tanıştı. Stein'in önerisi üzerine 1931'de Tanca'ya gitti, orada Aaron Copland ile müzik çalıştı. Sonrasında Berlin'de kaldı. 1937'de New York'a döndü. Orson Welles ve Tennessee Williams'ın yapıtları için oyun müzikleri yaptı, bunların yanı sıra orkestra müzikleri besteledi. 1947'de 1999'da ölümüne kadar yaşayacağı Tanca'ya yerleşti. *Esirgeyen Gökyüzü*, *Yükseklerde*, *Yağsın Yağmur*, *Spider's House* (Örümcek Yuvası) adlı romanları, yirmiyeye yakın öykü ve beş şiir kitabı, çeşitli gezi ve otobiyografik yapıtları olan Paul Bowles, Jean-Paul Sartre, Guy Frison-Roche ve Isabelle Eberhardt gibi yazarların yanı sıra Faslı edebiyatçılardan Driss Ben Hamed Charhadi, Mohammed Mrabet, Mohamed Choukri, Abdeslam Boulaich, Larbi Layachi ve Ahmed Yacoubi'nin çok sayıda yapıtını da İngilizceye çevirdi.

BELKIS DİŞBUDAK, 1938 İstanbul doğumlu, İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi mezunudur. 1968 yılında başladığı simültane tercümanlığı sürdürmekte, eğitimin çeşitli alanlarında çalışmaya büyük ilgi duymakta, 1971' den bu yana da İngilizceden kitap çevirileri yapmaktadır. Bugüne kadar çevirdiği kitapların sayısı 400'ü aşmıştır.

Jane'e

BİRİNCİ KİTAP

Çölde Çay

Her insanın kaderi ancak o
insanın belleğinde var olana
benzediği ölçüde kişiseldir.

Eduardo Mallea

I

Uyandı, gözlerini açtı. Oda ona pek bir şey ifade etmedi; içinden yeni çıktığı o var olmama durumunun derin etkisinden tam sıyrılamamıştı henüz. Zaman ve mekân içindeki yerini saptayacak enerji bir yana, bunu yapacak istekten de yoksundu. Bir yerdeydi... Uçsuz bucaksız yerlerden geçerek yokluktan yeni gelmişti oraya; bilincinin çekirdeğinde sonsuz bir hüznün vardı, ama o hüznün güven verici bir şeydi, çünkü ona tanıdık gelen tek duygu buydu. Başka bir avuntuya gerek duymuyordu. Salt bir rahatlık, salt bir gevşeme durumunda, bir süre kıpırdamaksızın yattı, sonra da uzun derin uykuların sonrasında gelen o hafif, kısa süreli uykulardan birine doğru kaydı. Birden gözlerini tekrar açıp kolundaki saate baktı. Bu aslında istem dışı bir davranıştı, çünkü saatin kaç olduğunu görmek sadece kafasını karıştırmıştı. Doğrulup oturdu, çevresine baktı, elini alnına götürdü, derin derin içini çekerek kendini yeniden yatağa attı ama artık uyanmıştı. Birkaç saniye içinde nerede olduğunu ayımsadı, zamanın akşama doğru olduğunu ve öğle yemeğinden beri uyduğunu fark etti. Bitişik odada karısının terlikleriyle pürüzsüz karo kaplı zeminde gezindiğini

duydu, bu ses de rahatlattı onu... Çünkü artık bilinci yeni bir düzeye varmış, yalnızca sağ olduğunu bilmek ona yetmemeye başlamıştı. Bu daracık, kirişli, yüksek tavanlı odayı, duvarlara şablonla rasgele renklerde kopya edilmiş koca koca sıkıcı desenleri, kırmızı ve turuncu camlı pencereleri kabullenmek ne kadar zordu! Esnedi; oda çok havasızdı. Az sonra yüksek yataktan incek, pencereyi açacak, o anda rüyasını da anımsayacaktı. Çünkü hiçbir ayrıntısını anımsamasa da rüya görmüş olduğunu biliyordu. Pencerenin dışında hava olacaktı... Damlar, kent ve deniz olacaktı. O durup seyrederken, akşam rüzgârı yüzünü serinletecek, aynı anda rüya da belirginleşecekti. Şimdilik ancak öylece yatabiliyor, ağır ağır soluk alıp veriyor, yeniden uyumaya hemen hemen hazır durumunu koruyordu... Bu havasız odada adeta felç olmuş gibiydi... Ortalığın kararmasını bekliyor değildi, ama kararana kadar yerinden kıpırdamayacaktı.

2

Café d'Eckmühl-Noiseux'nun terasında birkaç Arap oturmuş madensuyu içmekteydi. Onları limanın kalabalığından ayıran tek şey feslerinin değişik kırmızı tonlarıydı. Üstlerindeki Avrupa tipi giysiler eskimiş, grileşmişti, yeni-yeni nasıl olduklarını anlamaya olanak yoktu artık. Yarı çıplak boyacı çocuklar, boya sandıklarının başına çömelmiş, gözlerini önlerindeki kaldırıma dikmiş oturuyorlardı; yüzlerine konan sinekleri kovalamaya bile halleri kalmamıştı. Kafenin içinde hava daha serindi ama kıpırtısızdı. Üstelik ortalık bayat şarap ve idrar kokularıyla doluydu.

En karanlık köşedeki masada üç Amerikalı oturmaktaydı. İki genç erkekle bir kız. Alçak sesle konuşuyor, dünyada her şeye bol bol zamanı olan insanlar gibi bir izlenim bırakıyorlardı. Erkeklerden biri, incecik sura-

tında buruk bir ifade taşıyanı, az önce masaya serdiği kocaman, renkli haritaları katlamaktaydı. Karısı onun ölçülü hareketlerini eğlenir gibi ama bezgin bir ifadeyle seyrediyordu. Haritalar sıkardı onu. Oysa kocası da hep haritalara bakardı; yolculukta olmadıkları zamanlarda bile. Aslında on iki yıl önce evlenmelerinden bu yana, yaşadıkları pek kısa bir-iki durağan dönemde bile, kocası bir harita görür görmez hemen onu büyük bir tutkuyla incelemeye başlardı. Sonra da her zaman olduğu gibi, yine olmayacak bir yolculuk planlamaya başlardı; bazen o yolculuk gerçekleşiverirdi. Kendini turist olarak düşünmez, gezgin olarak görürdü. Aradaki fark, aslında bir ölçüde zaman kavramıyla ilgilidir, diye açıklardı. Turistler genellikle bir-iki haftalık ya da bir-iki aylık sürenin sonunda evlerine dönmeye can atan kimselerdi. Oysa gezgin, hiçbir yere ait olmadığı için ağır ağır hareket eder, yıllar süren dönemler içinde yolculuk eder, dünyanın bir ucundan diğerine dolaşır dururdu. Gerçekten de bulunduğu, yaşadığı onca yerden hangisinde kendini en çok evindeymiş, yuvasındaymış gibi hissettiğini sorsalar, bilemezdi. Savaştan önce Avrupa'da ve Yakınoğu'da, savaş sırasında ise Batı Hint Adaları ve Güney Amerika'da. Karısı da hep ona eşlik etmiş, yakınmalarını çok sık ve sert bir tonda seslendirmeksizin ona ayak uydurmuştu.

Bu kez, yanlarında bol miktarda eşyayla ve savaştan etkilenmiş yerlerden ellerinden geldiğince uzak durma niyetiyle Atlantik Okyanusu'nu 1939'dan bu yana ilk kez geçmişlerdi. Kocasının iddiasına göre, turistle gezginin bir farkı da turistin kendi uygarlığını sorgusuz sualsiz kabul etmesiydi. Gezgin ise farklıydı. O kendi uygarlığını diğerleriyle sürekli karşılaştırır, hoşlanmadığı öğeleri reddederdi. Savaş da onun unutmak istediği şu mekanik çağın bir başka yüzü sayılırdı.

New York'tayken, gemiyle gidebilecekleri yerlerden

birinin de Kuzey Afrika olduğunu öğrenmişlerdi. Genç adamın geçmişte kalan öğrencilik günlerinde Paris ve Madrid'den buraya yaptığı gezilerden hatırında kaldığına göre, bir yıl falan yaşanabilecek bir yerdi burası. Hem zaten İspanya ile İtalya'ya da çok yakındı. Olmazsa hemen bir gemiye atlayıp karşıya geçebilirlerdi. Bindikleri şilep önceki gün, onları o huzursuz koynundan sıcak rıhtıma indirmişti. Ter içinde, kaşları kaygıyla çatılmış, alev alev güneşin altında, uzun süre kimsenin onlara en ufak bir ilgi göstermediği rıhtımda dururken, içinden aynı gemiye bir daha binmek, İstanbul'a kadar olan yolculuğu sürdürmek gelmişti ama öyle yapsa yüzü kara çıkacaktı, çünkü diğerlerini Kuzey Afrika'ya sürükleyen kendisiydi. Bu yüzden rıhtıma şöyle bir göz gezdirmiş, koşullarla ilgili birkaç eleştiriyi homurdanır gibi seslendirmekle yetinmiş, gerisini boşvererek bir an önce ülkenin iç kesimlerini doğru yola çıkmaya karar vermişti.

Masadaki öbür adam, konuşmadığı zamanlar hafif hafif ıslık çalıyor, dağınık küçük ezgiler mırıldanıyordu. O birkaç yaş daha gençti. Biraz daha yapılı olan kızın ona sık sık söylediği gibi en son Hollywood modasına uygun, şaşılacak kadar yakışıklıydı. Düzgün yüzü genellikle herhangi bir anlamdan yoksun olsa da, ifadesizken bile genel bir hoşnutluk havası yansıtırdı.

Sokağın o tozlu öğle sonrası ışığına doğru baktılar.

“Savaş belli ki buraya da izlerini kazımış.” Kız ufak tefek, sarı saçlı, zeytin tenliydi, onu “cici kız” olmaktan bakışlarının yoğunluğu kurtarıyordu. Karşısındaki bir kez o gözleri görünce, yüzün geri kalanı önemini yitirip bulanıklaşıyor, sonradan kişi o yüzü anımsamaya çalıştığında, belleğinde yalnızca iri iri gözlerin delici, sorgulayıcı şiddeti canlanıyordu.

“Eh, ona kuşku yok. Buradan bir yılı aşkın bir süre askerî birlikler geçip durdu.”

Kız, “Sanki dünyada o birliklerin el sürmediği bir yerler de kalmalymış gibi geliyor insana,” dedi. Bunu kocasını memnun etmek için söylüyordu, çünkü az önce onun haritalarla ilgilenmesine canı sıkıldığı için suçluluk duymaktaydı. Kocasının bu jestini fark etti, ama bunu neden yaptığını anlayamadığı için üzerinde durmadı.

Öbür adam hâkim bir tavırla güldü, beriki de ona katıldı.

“Senin hoşuna gitsin diye herhalde,” dedi kocası.

“Benim değil, bizim. Bütün bunlardan sen de benim kadar nefret ediyorsun ve bunun bal gibi farkındasın.”

“Bütün bunlar mı?” Sesi savunmaya geçmiş gibiydi. “Eğer şu kendini kent sanan renksiz karmaşadan söz ediyorsan, evet. Ama şu anda Amerika’da olmaktansa burada olmayı yine bin kere yeğlerim.”

Kız onun görüşüne hemen katılmaya çaba gösterdi. “Elbette. Ben bu yerden ya da başka herhangi belirli bir yerden söz etmiyorum. Her savaştan sonra her yerde görülen o korkunç şeyden söz ediyorum.”

Öbür adam, “Haydi, haydi Kit,” dedi. “Kaç tane savaş anımsıyorsun ki!”

Kız ona aldırmadı. “Her ülkenin halkı, diğer ülkelerin halklarına biraz daha çok benziyor. Ne karakterleri var, ne güzellikleri, ne idealleri, ne kültürleri... Hiçbir şeyleri yok, hiçbir şeyleri.”

Kocasının uzanıp onun elini okşadı. “Hakkın var. Hakkın var,” dedi gülümseyerek. “Her şey grileşiyor ve daha da grileşecek, ama bazı yöreler bu hastalığa senin sandığından daha uzun süre karşı koyabiliyor. Göreceksin, burada, Çöl’de...”

Sokaktaki bir radyodan yükselen sesler, bir koloratur sopranonun isterik çığlıklarını yaymaktaydı. Kit ürperdi. “Acele edelim de bir an önce oraya varalım,” dedi. “Belki şundan kurtulabiliriz orada.”

Arya sonuna yaklaşırken, her zamanki o tiz son için gereken geleneksel hazırlıklar duyulduğunda, hipnotize olmuş gibi dinlediler.

Kit konuştu. “Artık bittiğine göre, ben bir řiře daha Oulmès içmek zorundayım.”

“Tanrım, o berbat şeyden biraz daha, ha? Dokunacak sana.”

“Biliyorum Tunner,” dedi Kit, “ama aklımı sudan uzaklaştıramıyorum. Nereye bakarsam bakayım, beni susatıyor. Bir kere trene kapağı attıktan sonra hep orada kalabilirmişim gibime geliyor. Sıcakta içemiyorum.”

Tunner, Port’a, “Bir Pernod daha?” diye sordu.

Kit kaşlarını çattı. “Gerçek Pernod olsaydı...”

“Fena değil ama,” dedi Tunner. O sırada garson da masaya bir şişe maden suyu bırakmaktaydı.

“*Ce n’estpas du vrai Pernod?*”¹

“*Si, si, c’est du Pernod,*”² dedi garson.

Port, “Birer tane daha alalım,” dedi. Boş gözlerle bardağına baktı. Garson uzaklaşırken kimse konuşmuyordu. Soprano bir aryaya daha başladı.

Tunner, “Yine başladı!” diye bağırdı. Sokaktan geçmekte olan tramvayın çınçınları bir an için müziği bastırdı. Terasın parmaklıkları arasından, sarsılarak geçen üstü açık taşıtı ancak kısa bir süre görebildiler. Hırpani giysiler içinde bir kalabalık doldurmuştu tramvayı.

Port, “Dün garip bir rüya gördüm,” dedi. “Anımsamaya uğraşıyordum... İşte şu anda anımsadım.”

Kit güçlü bir sesle, “Yo, olamaz!” diye bağırdı. “Rüyalar öyle can sıkıcı şeyler ki! Lütfen!”

Port güldü. “Dinlemek istemiyor musun? Ama ben *yine de* anlatacağım.” Sözüünü aşırı vurgulu söylemişti. İlk

1. (Fr.) Gerçek Pernod değil mi bu? (Ç.N.)

2. (Fr.) Evet evet, Pernod. (Ç.N.)

bakışta bu sanki yalancıkta yapılmış gibi görünüyordu, ama Kit kocasına baktığında onun gerçekten hissettiği şiddeti seslendirmekte olduğunu sezdi, dilinin ucuna gelen itirazları yuttu.

“Çabucak anlatacağım,” dedi Port. “Dinlemekle bana bir lütufta bulunduğunuzun farkındayım, ama yalnızca düşünmekle anımsayamıyorum rüyayı. Gündüzdü, gidecek hızlanan bir trendeydim. Kendi kendime, çarşafı dağ gibi olmuş kocaman bir yatağa dalacağız, diye düşündüm.”

Tunner alaycı bir sesle, “Madam La Hiff’in *Çingene Rüyaları Sözlüğü*’ne bakınız,” dedi.

“Kes sesini. O sırada istersem tüm hayatımı yeni baştan yaşayabileceğimi düşünüyordum... En başından başlayıp şimdiki zamana kadar gelebilir, tıpatıp aynı hayatı yaşayabilirdim. En küçük ayrıntısına kadar.”

Kit mutsuzluk içinde gözlerini yumdu.

“Ne oldu?” diye sordu Port.

“Bence bunun bizi ne kadar sıktığını bile bile böyle ısrar etmen çok düşüncesiz ve bencil bir hareket.”

“Ama benim öyle hoşuma gidiyor ki!” Sırıttı. “Hem Tunner’ın dinlemek istediğine bahse girerim. İstemiyor musun?”

Tunner gülümsedi, “Rüyalara bayılırım. La Hiff’i ezber bilirim ben.”

Kit tek gözünü açıp ona baktı. Garson içkileri getirdi.

“Kendi kendime hayır, hayır, deyip duruyordum. Onca lanet olası korkuyu, onca acıyı yeniden *ayrıntlarıyla* yaşamak istemiyordum. Derken bir ara hiç nedensiz, pencereden dışarıya, ağaçlara baktım, kendi sesimin ‘Evet!’ dediğini duydum. Çünkü ilkbaharın ben çocukken nasıl koktuğunu bir kez daha duyabilmek için hepsini baştan sona yeniden yaşamaya razı olabileceğimi anlamıştım, ama geç kaldığımı fark ettim. Çünkü, ‘Hayır!’ diye düşündüğüm sırada elimi kaldırmış, ön dişlerimi al-

çıdanmış gibi kırmıştım. Tren durmuştu. Dişlerim avucundaydı. Hıçkırarak ağlamaya başladım. İnsanı depresyon gibi sarsan o rüya hıçkırıklarını bilirsiniz, değil mi?”

Kit sarsak bir hareketle masadan kalktı, üzerinde *Bayanlar* yazan bir kapıya yürüdü. Ağlıyordu.

Port, Tunner’a, “Bırak gitsin,” dedi. Yüzünde kaygı okunuyordu. “Çok yorgun. Sıcak mahvediyor onu.”

3

Yatağına oturmuş okuyordu, üzerinde yalnızca bir sort vardı. İkisinin odaları arasındaki kapı da, dışarıya bakan pencereler de açıktı. Bir deniz fenerinin ışığı kentin ve limanın üzerinde yavaş yavaş geniş bir daire çiziyor, trafik uğultusunun gerisinde ise elektrikli bir zil durmaksızın çınlıyordu.

Kit, “Yandaki sinema mı bu?” diye seslendi.

“Öyle olmalı.” Sesi dalgındı. Hâlâ okuyordu.

“Acaba ne oynuyor?”

“Ne?” Kitabı elinden bırakmıştı. “Gitmek istiyorum demeyeceksin bana herhalde!”

“Hayır.” Sesi kararsız gibiydi. “Merak ettim yalnızca.”

“Söyleyeyim sana ne olduğunu. *Kiralık Nişanlı* adlı Arapça bir film. Başlığın altında öyle yazılıydı.

“İnanılmaz bir şey.”

“Biliyorum.”

Kit odada gezinmeye başlamıştı, düşünceli bir tavırla sigarasını içerek bir-iki dakika kadar dolaştı, daireler çizerek yürüdü durdu, Port başını kaldırıp baktı.

“Ne var?” diye sordu.

“Yok bir şey.” Sustu. “Biraz canım sıkılıyor, o kadar. Bence o rüyayı Tunner’ın yanında anlatmamalıydın.”

Port, “Bu yüzden mi ağladın,” demeye cesaret edemedi. Bunun üzerine, “Onun yanında mı?” dedi. “Ben

zaten sana olduğu kadar da ona anlattım. Rya dediğin nedir ki? Ulu Tanrım, her Őeyi bu kadar ciddiye almasana! Hem o niye duymasın? Tunner'in ne kusuru var. Beş yıldır tanıyoruz onu.”

“Çok dedikoducu. Bunu biliyorsun. Ona güvenmiyorum. Her zaman güzel hikâyeler uydurur.”

“Ama burada kimi bulacak da dedikodu yapacak?” diye sordu Port. Bezmişti.

Bu sefer de Kit sıkıldı.

“Yo, burada değil,” diye terslendi. “Günün birinde New York'a döneceğimizi unuttuyorsun galiba.”

“Biliyorum, biliyorum. İnanması zor ama herhalde sonunda döneceğiz. Peki, her ayrıntıyı hatırlasa ve bunları tanıdığımız herkese anlatsa... Ne sakıncası var?”

“Öyle küçük düşürücü bir rya ki... Bunu göremiyor musun?”

“Of, saçma!”

Bir sessizlik oldu.

“Kimi küçük düşürücü? Seni mi, beni mi?”

Kit karşılık vermedi. Port üsteledi. “Tunner'a güvenmiyorum demekle ne demek istiyorsun? Ne bakımdan güvenmiyorsun?”

“Yo, ona güveniyorum herhalde, ama onun yanındayken hiçbir zaman kendimi tam anlamıyla rahat hissedemedim. Hiçbir zaman onu yakın bir dost gibi göremedim.”

“Aman ne güzel... Hele burada onunla olduğumuza göre!”

“Yo, bir sakıncası yok. Çok seviyorum onu. Yanlış anlama.”

“Ama bir Şey demek istiyorsun.”

“Elbette bir Şey demek istiyorum, ama önemi yok.”

Kit dönüp kendi odasına gitti. Port bir süre olduğu yerde kaldı, gözlerini tavana çevirmişti, yüzünde bir Őaşkınlık okunuyordu.

Kit ve Port Moresby, New York'un aydın çevresinden kaçmak ve sorunlu evliliklerini yoluna koymak için soluğu Kuzey Afrika'da almış Amerikalı bir çifttir. Başta görkemli coğrafya onları etkisi altına alsın da, bu bilinmez dünyanın tehlikeleri çok geçmeden peşlerine düşecektir. Bu iki insan, aralarındaki uçurum genişledikçe değerlerinden ve inançlarından uzaklaştıklarının farkına varır; dahası, yalnız birbirlerini değil, hayatlarını da kaybetme tehlikesiyle karşı karşıyadırlar.

Modernizmin aykırı ustalarından Paul Bowles'un ilk romanı olan *Esirgeyen Gökyüzü*, sömürgecilik sonrası Afrika gerçeğiyle Batılı okuru ilk defa yüzleştirmiştir. Medeniyetin tekinsiz ve kaçınılmaz sonuçlarının uçsuz bucaksız bir çöle gölgesini düşürdüğü bu trajik yol hikâyesi, yazıldığı zamanki yalınlığı ve şiddeti hâlâ koruyan bir modern klasik.

#doğuseyahati #büyüksahra #evlilik #yolhikayesi #kuzeyafrika
#varoluşçuluk #savaşsonrası

